

Makale Künyesi (Araştırma): Uyar, A. C. (2023). Türkçenin kutuplu soruları yanıtlama sistemi üzerine. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 117-131.

<https://doi.org/10.32321/cutad.1246322>

TÜRKÇENİN KUTUPLU SORULARI YANITLAMA SİSTEMİ ÜZERİNE

Ahmet Can UYAR¹

ÖZET

Soru türlerinden biri olan kutuplu sorular, soruda sunulan bir önermenin yanıt olarak tasdik veya reddedilmesini öngören soru türleridir. Olağan bir biçimde evet veya hayır sözcüklerini içeren ifadelerle yanıtlanırlar ve bu nedenle evet/hayır soruları olarak da adlandırılmaktadırlar. Kutuplu soruların yanıtlanma biçimleri dünya genelinde birçok çalışmada incelenmiş ve diller arasında yanıtlama izlemleri açısından farklılıklar olduğu ortaya konmuştur. Yapılan çalışmalar sonucunda, özellikle olumsuz kutuplu soruların yanıtlanmasında evet ve hayır sözcüklerinin kullanımının diller arasında anlamsal açıdan farklılıklar gösterdiği öne sürülmüştür. Dillerin kutuplu soruları yanıtlamak için kullandığı izlemler, yanıtlama sistemleri adı altında kaynaklarda yer almıştır. Dünya genelinde birçok dilin kullandığı sistemi açığa çıkaran çalışmalar yürütülmüştür. İngilizce, Fransızca ve İsveççe gibi kimi dillerin sorulan sorudaki kutup ögesini onaylayacak veya reddedecek şekilde bir yanıtlama sistemi kullandığı; Japonca ve Korece gibi bazı dillerin sorudaki bütünsel anlam içeriğine yönelik onay veya ret ifade eden bir yanıtlama sistemi kullandığı; Galce ve Tayca gibi kimi dillerin ise soruda yöneltilen yüklem tekrarlanması yoluyla kutuplu soruları yanıtlamaya olanak veren bir sistem kullandığı alan yazında tartışılmıştır. Bununla birlikte, Keşmirce ve Kantonca gibi kimi dillerin de birden fazla yanıtlama sisteminin özelliklerini gösteren karma bir sistem kullandığı ortaya konmuştur fakat Türkçenin kullandığı yanıtlama sistemini açığa çıkaran bir çalışmaya alan yazında rastlanmamıştır. Dahası, bahsi geçen yanıtlama sistemlerinin konu olduğu veya Türkçe bağlamında tartışıldığı bir çalışma yok denebilecek kadar azdır. Bu nedenle bu çalışma, yanıtlama sistemlerini yakından inceleyerek bu sistemlere Türkçe karşılık önerilerinde bulunmayı ve Türkçenin kullandığı yanıtlama sistemi üzerine ışık tutmayı hedeflemektedir. Çalışmanın yöntemi olarak alan yazın taraması yöntemi benimsenmiştir. İlgili çalışmalarda yer edinen bilgiler taranmış, bu çalışmalarda gösterilen soru ve cevap karşılıklı konuşma örnekleri incelenmiş, birbirleriyle karşılaştırılmış ve sonuç olarak belirli çıkarımlar yapılmıştır. İnceleme sonucunda, yanıtlama sistemleri için Türkçe olarak *kutup merkezli sistem*, *içerik merkezli sistem* ve *yansımali sistem* isimlerinin uygun olduğu öne sürülmüştür. Bunu takiben, Türkçenin birden fazla yanıtlama sisteminin özelliklerini gösteren karma bir sistem kullandığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kutuplu sorular, evet/hayır soruları, yanıtlama sistemleri.

¹ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, İngilizce Bölümü, Öğr. Gör. ahmetcanuyar97@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2438-9877>

GİRİŞ

Kutuplu sorular, soruda sunulmuş bir önermenin doğruluğunu onaylama veya reddetme üzerine kurulu soru türleridir (Biber, Johansson, Leech, Conrad, ve Finegan, 1999). Bu soru türleri, aynı zamanda evet/hayır soruları olarak da bilinmektedir. Kutuplu sorulara farklı yanıtlar vermek mümkün olsa da temel olarak onaylama veya reddetme sözcükleri olan *evet* veya *hayır* yanıtlarını öngörürler ve sadece bu sözcüklerle de yanıtlanmaları mümkündür (Holmberg, 2014). Türkçede kutuplu sorular, bir tümcenin veya bir sözcük grubunun sonuna *mi* biçim biriminin getirilmesiyle oluşturulan soru türüdür (Göksel ve Kerslake, 2005). Türkçe bağlamında bu sorular, düz kutuplu sorular ve onaylamalı kutuplu sorular olmak üzere iki başlığa ayrılabilir (Özgen, 2010). Düz kutuplu soru örneği olarak örnek (1), onaylamalı kutuplu soru örneği için örnek (2) incelenebilir.

(1) Bulaşıkları yıkadın mı?

- Evet [, yıkadım].
- Hayır [, yıkamadım].

(2) Bulaşıkları yıkadın, değil mi?

- Evet [, yıkadım].
- Hayır [, yıkamadım].

Örnek (1) ve (2)'deki soru tümcelerinin yüklemeleri olumlu çekimlenmiş olduğundan, verilen evet/hayır yanıtları bir anlam karmaşasına neden olmamaktadır. Benzer karşılıklı konuşmalar olumsuz bir kutuplu soru içerdiğinde ise verilen bu yanıtlar, dillerin kullandığı yanıtlama sistemlerinden dolayı farklı anlamlara işaret etmektedir. Bu durumun, farklı coğrafyalardan insanlar yabancı dilde iletişim kurarken yanlış anlaşılmalara sebebiyet verdiği ve yabancı dil öğrencilerinin bu konuda zorlandığı bilinmektedir (Holmberg, 2016; Turgut, 2013). Bu çalışmanın da temelini oluşturan kutuplu sorular ve yanıtlama sistemleri, dünya genelindeki birçok dil araştırmasının da konusu olmuştur.

Türkçenin, olumsuz kutuplu sorulara verilen evet/hayır yanıtları yönünden düzensizlik barındırdığı ve anlam karmaşasına yol açabildiği tartışılmaktadır (Isparta, 2010) fakat bu konu üzerine ışık tutan bir çalışmaya alan yazında yok denecek kadar az rastlanmaktadır. Benzer şekilde, yanıtlama sistemleri üzerinde duran ve bu sistemlere Türkçe karşılık önerileri sunan bir çalışmaya da rastlanmamıştır. Birçok Türkçe dil bilgisi kaynağında kutuplu sorular alt başlıklar altında yüzeysel bir şekilde sunulmuş, evet/hayır sözcükleri ile yanıtlandıklarında ortaya çıkan anlam karmaşalarına değinilmemiş ve yapıları tam olarak çözümlenmemiştir. Türkçedeki soruların yapılarının araştırılması genel olarak ihmal edilmektedir (Kaya, 2019). Örneğin, detaylı bir betimsel Türkçe dil bilgisi kaynağı ortaya koyan Kornfilt (1997), 'kutuplu sorulara yanıtlar' adı altında bir başlığa yer verip olası yanıtları listelemiştir. Bu başlık altında, bahsi geçen olumsuz kutuplu sorulardaki

anlam karmaşasına değinmemiş ve sadece olumlu bir kutuplu soru örneği vererek olası yanıtları örnek (3)'teki gibi listelemiştir.

(3) Bu akşam sinemaya gidecek misin? (Kornfilt, 1997, s. 36-37)

- Evet.
- Evet, gideceğim.
- Gideceğim.
- Evet, gideceğim sinemaya.
- Evet, gideceğim sinemaya bu akşam.

Benzer şekilde Underhill (1976), Türkçedeki kutuplu soruları tartışırken olumsuz kutuplu sorulara yer vermiş fakat bu sorulara verilen evet/hayır yanıtlarını incelediği bölümde sadece olumlu çekimlenmiş sorulara değinmiştir. Lewis (2000) ise olumsuz kutuplu sorulara değinmiş ve örnekler vermiştir, fakat verdiği bu örnek soruların yanıtlanması açısından bir bakış sunmamıştır. Göknel (2012), soru cümlelerini olumlu ve olumsuz alt başlıkları ile birçok zaman çekimleri altında ayrı ayrı incelemiş olmasına rağmen betimlemeleri sadece soruların örneklendirilmesi ile kalmıştır ve bu soruların yanıtlanmaları hakkında bilgilere yer vermemiştir. Hieber (2007) Türkçedeki soruların sözdizimsel olarak oluşturulmasına değinmiş fakat kutuplu sorular ile ilgili evet/hayır yanıtlamalarından söz etmemiştir. Kerez (2012) de benzer şekilde Türkçedeki kutuplu soruların evet/hayır sözcükleri ile yanıtlanması bakımından açıklamalara yer vermemiştir.

Diğer taraftan, Türkçedeki olumsuz kutuplu sorulara verilen evet/hayır yanıtlarının sıklıkla anlam karmaşasına neden olduğu gerçeğine dikkat çeken çalışmalara rastlanmıştır fakat bu çalışmalar, bu durumu Türkçenin yanıtlama sistemini açığa çıkarmaktan ziyade başka açılardan incelemiştir. Örneğin, Isparta (2010), Türkçedeki olumsuz kutuplu sorulara verilen yanıtlardaki anlam karmaşasına dikkat çekmiştir. Bu tür soruların, bir bilgi edinme isteğinin yanında soruyu soran kişinin beklentilerinden doğan tutumunu da yansıttığını ve bu sorulara verilen evet/hayır yanıtlarının soruyu soran kişinin tutumunu da tasdik ettiğini veya reddettiğini öne sürmüştür. Isparta (2010) tarafından temel alınan Tura (1981) da benzer şekilde olumsuz kutuplu soruların, olumlu kutuplu sorulardan farklı olarak belli bir beklenti ve tutum içerdiğini ve verilen yanıtların da buna bağlı olarak şekillenebileceğini belirtmiştir.

Olumsuz kutuplu sorulara verilen evet/hayır yanıtlarında bir karmaşa ve düzensizlik olduğunu fark eden Kaya (2006), bir grup katılımcının bu tür sorulara verdiği yanıtları incelemiştir fakat diğer çalışmalar gibi, bu çalışma da alan yazında yer alan yanıtlama sistemlerinden bahsetme konusunda eksik kalmıştır. Uyar (2019) ise diller arasındaki farklı yanıtlama sistemlerinin önemini İngilizce eğitimi açısından ele almıştır. Türk öğrenciler için hazırlanmış İngilizce ders kitaplarının, İngilizcenin kutuplu soruları yanıtlama sisteminin Türkçeden farklı olduğunu öğrencilere fark ettirmesi gerektiğini vurgulamış ve bu farklılıkları çalışmada küçük çaplı bir kuramsal çerçeve ile aktarmıştır. Türkçenin kutuplu soruları yanıtlamak için kullandığı sistemin daha yakından incelenmesi ve bu konu üzerine bir ışık tutulması Türk dil bilimi için önem arz

etmektedir. Bu nedenle bu çalışma, kutuplu soruları yanıtlama sistemleri üzerine yapılan çeşitli çalışmalarını alan yazın taraması yöntemiyle inceleyerek yapılan çıkarımlar sonucunda bu sistemlere Türkçe karşılık önerileri sunmayı ve Türkçenin hangi sistemi kullandığı konusuna ışık tutmayı hedeflemektedir.

1. YANITLAMA SİSTEMLERİ

Bu çalışmanın hedeflerinden ilki, yabancı dilde yazılmış çalışmalarda kendilerine geniş bir yer edinen yanıtlama sistemlerini yakından inceleyerek bu sistemlere uygun bir biçimde Türkçe karşılık önerileri sunmaktır. Bu hedef için öncelikle kutuplu soruların birtakım özellikleri öne çıkarılmış ve alan yazında yer edinen örneklerin desteğiyle bu sistemlerin yapıları incelenmiştir. İncelemenin ilk aşamalarında, bu sistemlere İngilizce adları kullanılarak yer verilmiştir. Aşamalı olarak, bu sistemlerin yapılarını yansıtacak biçimde önerilen Türkçe karşılıklar kullanılmıştır.

Kutuplu soruları yanıtlama sistemleri, İngilizce olarak yazılan birçok kaynakta ismi geçtiği şekliyle *'polarity-based system'* ve *'truth-based system'* olarak adlandırılmıştır (Kim, 2017). İngilizce, İsveççe, Fransızca gibi birçok dilin *'polarity-based system'* kullandığı; Japonca, Çince ve Korece gibi birçok dilin de *'truth-based system'* kullandığı ortaya konmuştur (Holmberg, 2013; Holmberg, 2016). Bahsi geçen bu iki sistem, yanıt olarak verilen ifadede evet/hayır sözcüklerinin kullanıldığı yanıtlama sistemleridir. Bunun yanında, evet/hayır sözcüklerinin kullanılmadığı *'echo system'* adıyla başka bir sistem daha yer almaktadır. Geniş bir çerçevede, yanıtlama sistemlerini *'polarity-based system'*, *'truth-based system'* ve *'echo system'* olarak listelemek mümkündür. Bu sistemler farklı araştırmacılar tarafından farklı isimlerle adlandırılmıştır. Örneğin, bu alanda öncülerden olan Pope (1972), bu sistemleri sırasıyla *'negative-positive'*, *'agreement-disagreement'* ve *'echo systems'* olarak isimlendirmiştir. Akmajian, Demers, Farmer ve Harnish (2001) ise bu sistemleri *'yes/no systems'*, *'agree/disagree systems'* ve *'echo systems'* olarak adlandırmıştır. Akmajian (2001) tarafından sunulan listeyi temel alan Baytok (2013), bu isimleri doğrudan Türkçeye çevirerek sırasıyla *E/H sistemleri*, *uyma/uyumama sistemleri* ve *yansıma sistemleri* olarak adlandırmıştır.

'Polarity-based system' kullanan dillerdeki evet/hayır yanıtları, soruda bulunan olumlu veya olumsuz kutup ögesini temel alarak, bunu onaylar veya reddeder (Gruet-Skrabalova, 2016). Bu sistemi kullanan dillerden olan İngilizcedeki bir olumsuz kutuplu soru örneği, örnek (4) ve Jones (1999, s. 9) tarafından verilen örnek (5)'teki şekilleriyle sunulabilir.

- (4) Didn't you go there? {Oraya gitmedin mi?}
- Yes [, I did]. {Evet [, gittim].}
- No [, I did not]. {Hayır [, gitmedim].}
- (5) Aren't you staying? {Kalmıyor musun?}

- No [, I'm not]. {Hayır [, kalmıyorum].}
- Yes [, I am]. {Evet [, kalıyorum].}

Örnek (4) ve (5)'te görüldüğü üzere, İngilizcedeki soruda *no* [hayır] cevabı sorudaki olumsuz kutup ögesini onaylamış; cevaplara ise 'gitmedim' ve 'kalmıyorum' anlamları katmıştır. İngilizcede sorudaki olumsuz kutbu onaylamak amacıyla *no* [hayır] cevabı kullanılır (Holmberg, 2014). Aksi yönde, sorudaki olumsuzluğu reddetmek ve olumsuzlukla çelişmek amacıyla *yes* [evet] kullanılır. Daha anlamlı bir bakış için, örnek (6) incelenebilir.

(6) Did **not** you go there? {Oraya gitmedin mi?}

- **No**, I did **not**. {**Hayır**, gitmedim.}

İlginçtir ki, '*polarity-based system*' kullanan dillerde sorunun yüklemine olumsuz veya olumlu çekimlenmiş olması, verilecek yanıtta evet/hayır sözcüklerinde bir değişikliğe neden olmamaktadır. Kramer ve Rawlins (2010) tarafından belirtildiği üzere, İngilizcede "*n't*" parçacığı ile oluşturulan olumsuz kutuplu sorular, olumlu kutuplu sorular ile aynı şekilde yanıtlanmaktadır (aktaran Holmberg, 2013). Bu ifade, örnek (4) ve (7) karşılaştırıldığında daha iyi anlaşılabilir.

(7) Did you go there? {Oraya gittin mi?}

- Yes [, I did]. {Evet [, gittim].}
- No [, I did not]. {Hayır [, gitmedim].}

Örnek (7)'deki soru yapısında olumsuz kutup ögesi olmadığı halde, verilen yanıt dizilerinde örnek (4)'teki gibi aynı anlamları veren evet/hayır sözcükleri yer almaktadır. İngilizce bu durumda, olumsuz kutuplu sorularda olan durumun aksine sorunun olumlu kutup ögesiyle uyuşan *yes* [evet] cevabı ile soruyu onaylayarak 'gittim' anlamı vermektedir. Dikkat edilmelidir ki, soru örnek (4)'teki gibi olumsuz olduğunda, *yes* [evet] cevabı sorunun olumsuz kutup ögesi ile çelişerek gittim anlamı vermektedir. Bir diğer deyişle, *yes* [evet] yanıtı sorudaki olumsuzluğu reddeder; *no* [hayır] cevabı ise sorudaki olumsuzluğu onaylar. Kutuplu bir soruya verilen yanıt, sorunun olumlu veya olumsuz kutup ögesini tasdik veya ret durumu gösterdiği için bu sistem Türkçede 'kutup merkezli sistem' olarak adlandırılabilir. Çalışmanın bu aşamasından itibaren, şu ana kadar özellikleri sunulan '*polarity-based*' sisteme kutup merkezli sistem adıyla yer verilecektir.

Kutup merkezli sistem özelliklerini betimleyen örneklerden çıkarılabilecek bir diğer sonuç daha vardır. Kutup merkezli sistemlerde, olumlu bir anlam taşıyan *evet* sözcüğü, ardından gelecek ifadenin yüklem yapısının olumlu çekimlenmiş olmasını öngörmektedir. Aynı şekilde, olumsuz bir anlam taşıyan *hayır* sözcüğü de ardından gelecek olan ifadenin yapısının olumsuz olmasını beklemektedir. Bir diğer deyişle, evet/hayır sözcükleri,

artlarından gelecek olan ifadelerle yapısal olumluluk veya olumsuzluk yönünden uyumlu olmalıdır (Li, González-Fuente, Prieto, ve Espinal, 2016). Sorulara verilen yanıtlar sadece *evet* veya *hayır* olsa bile, sadece öyle gibi gözüktüğü bilinmelidir; çünkü, kutuplu sorulara verilen evet/hayır yanıtları aslında tam cümle bir ifadenin kısaltılmış halleridir (Holmberg, 2016).

Öte yandan, ‘*truth-based system*’ olarak adlandırılan sistemi kullanan diller, kutup merkezli sistem kullanan diller ile karşıt özellikler taşırlar. ‘*Truth-based system*’ olarak adlandırılan sistemi kullanan diller, sorulan sorunun anlamsal içeriğini onaylamak veya reddetmek için evet/hayır yanıtlarını kullanırlar (González-Fuente, Tubau, Espinal, ve Prieto, 2015). Bu diller, kutuplu soruları yanıtlarken sorunun kutup ögesinden bağımsız olarak, sorulan sorunun içeriğini bir bütün olarak değerlendirip bu içeriğin doğruluk değerini evet/hayır sözcükleri ile onaylar veya reddederler (Servidio, Bocci, ve Bianchi, 2018; Gruet-Skrabalova, 2016). Bu sistemi daha yakından incelemek için, Kim (2017, s. 2) tarafından Korece verilen örnek (8) ve Gruet-Skrabalova (2016, s. 127) tarafından verilen Japonca örnek (9) incelenebilir.

(8) ne onul an phikonhay? {Aren’t you tired today?} {Bugün yorgun değil misin?}

- Ung. {yes [I am not tired.]} {evet [Yorgun değilim.]}
- Ani. {no [I am tired today.]} {hayır [Bugün yorgunum]}

(9) Kimi tsukareteinai? {Aren’t you tired?} {Yorgun değil misin?}

- Hai (tsukareteinai) {Yes}{I am not} {Evet}{Yorgun değilim}
- Iie (tsukareteiru desu) {No}{I am} {Hayır}{Yorgunum}

Örnek (8) ve (9) incelendiğinde, kutup merkezli sistem ile karşıt olan durumlar fark edilmektedir. Kutup merkezli sistem kullanan dillerin aksine, bu sistemde evet/hayır sözcüklerinden sonra gelecek olan ifadenin yapısal olarak bu sözcüklerle olumluluk veya olumsuzluk açısından uyum sağlaması gerekmemektedir. Buna ek olarak, kutup merkezli sistem kullanan bir dilde konuşan birinin, örnek (8) ve (9)’daki sorular için sunulan yanıtların tam tersi bir dizide cevap vermesi gerekmektedir. Fakat ‘*truth-based system*’ olarak adlandırılan sistemi kullanan Korece ve Japonca, sorulan soruların kutuplarını değil, sorulan sorunun bütüncül olarak içeriğinin doğruluk değerini onaylamakta veya reddetmektedir. Daha açık bir şekilde, bu sistemin mantığı ‘evet, haklısın, yorgun değilim’ veya ‘hayır, haksızsın, ben yorgunum’ şeklinde düşünülebilir (González-Fuente vd., 2015). Başka bir ifadeyle, ‘evet, yorgun olmadığım doğru’ veya ‘hayır, dediğin doğru değil, ben yorgunum’ şeklinde de düşünülebilmektedir (Holmberg, 2014). Bu sistemde, kutuplu sorulara yanıt verirken sorulan sorudaki içerik bütün olarak değerlendirilip bu içeriğin doğruluk değeriyle ilgili bir evet/hayır yanıtı verilmektedir. Bu nedenle bu sistem, ‘içerik merkezli sistem’ olarak adlandırılabilir. Çalışmanın bu aşamasından sonra, İngilizce adı ‘*truth-based system*’ olan sistem, içerik merkezli sistem olarak adlandırılacaktır.

Soruları yanıtlamak için dillerin uyguladığı bir diğer sistem ise ‘*echo system*’ olarak adlandırılmaktadır. Bu sistemi kullanan dillerde yanıtlar, soruda bulunan yüklem veya dilin özelliklerine göre başka öğelerin tekrar edilmesi ile oluşturulur (Sadock ve Zwicky, 1985). Tayca ve Galce bu sistemi kullanan diller arasındadır (Moser, 2018). Bu sistemin daha yakından incelenmesi için Sadock ve Zwicky (1985, s. 191) tarafından Galce olarak verilen örnek (10) incelenebilir.

(10) A welwch chwi hwy? {Onları görüyor musun?}

- Gwelaf. {Görüyorum.}
- Na welaf. {Görmüyorum.}

Örnekte görüldüğü üzere, kutuplu soruya verilen yanıtlarda evet/hayır sözcükleri bulunmamaktadır. Yanıtlar, soruda bulunan yüklem tekrar edilmesi ile oluşturulmuştur. Bu sistem, soruda bulunan belirli öğelerin tekrar edilmesi, yani yansıtılması ile yanıtlar oluşturduğu için Türkçede ‘yansımali sistem’ olarak adlandırılabilir. Çalışmanın bu aşamasından sonra, İngilizce adı ‘*echo system*’ olan yanıtlama sistemine yansımali sistem adıyla yer verilecektir.

2. TÜRKÇENİN KULLANDIĞI YANITLAMA SİSTEMİ

Bu çalışmanın hedeflerinden bir diğeri, Türkçenin kutuplu soruları yanıtlama sistemlerinden hangisini kullandığı konusunda tespitlere ulaşmaktır. Kutuplu sorular ile ilgili alan yazında yer edinmiş veriler, Türkçe ile ilgili çalışmalarda sunulan kutuplu soru ve yanıt karşılıklı konuşma örnekleri ve ek örneklerin incelenip karşılaştırılması yardımıyla bu konu üzerine ışık tutmak mümkündür. Baytok (2006, s. 85) tarafından verilen örnek (11) ve Özgen (2010, s. 58) tarafından verilen örnek (12), Türkçedeki kutuplu soru ve yanıtların yapısı hakkında fikir edinmek için incelenebilir.

(11) Yarın tiyatroya gitmeyeceksin, değil mi?

- Hayır [Yarın tiyatroya gideceğim].
- Evet [Yarın tiyatroya gitmeyeceğim].

(12) Mehmet çamaşırları asmayacak mı?

- Hayır, asacak.

Örnek (11) ve (12) incelendiğinde, Türkçe olarak sunulan bu örneklerin kutup merkezli sistem ile ters düştüğünü söylemek mümkündür. Bir önceki bölümde bahsi geçtiği üzere; kutup merkezli sistem kullanan dillerde, kutuplu sorulara yanıt olarak verilen *evet* sözcüğü olumlu bir anlam ifade eder ve ardından olumlu bir ifade gelmesi beklenir. Diğer taraftan, *hayır* sözcüğü ise olumsuz bir anlama işaret eder ve ardından olumsuz bir ifade gelmesi beklenir. Örnek (10) ve (11), bu yapıya ters düşen bir durum

sergilemektedir. Örnek (11) ve (12)'deki sorulara verilen yanıtların çözümlemesi, içerik merkezli sistem kullanan dillerin benimsediğine benzer olarak örnek (13)'teki şekilde düşünülebilir.

- (13) - Hayır, *bu doğru değil*, yarın tiyatroya gideceğim.
- Evet, *dediğin doğru*, yarın tiyatroya gitmeyeceğim.
- Hayır, *dediğin doğru değil*, Mehmet çamaşırları asacak.

Örnek (11) ve (12)'de, soruların sunduğu önermelerin doğruluk değerlerine göre yanıt verilmiştir ve evet/hayır sözcüklerinin sonrasında gelen ifadeler, bu sözcüklerin olumluluk veya olumsuzluklarıyla uyumamaktadır. Bu etmenlerden dolayı, Türkçenin içerik merkezli sistem kullandığı düşünülebilir; fakat böyle bir çıkarıma varmadan önce daha fazla örnek incelemek gerekmektedir. Türkçede daha fazla yanıt dizileri mümkündür. Örneğin, Özgen (2010, s. 58) tarafından verilen örnek (14) ve Uzun (2006, s. 23) tarafından verilen örnek (15) incelenebilir.

- (14) Yarın Bengü'yle görüşmeyeceksin, değil mi?

- Hayır, görüşmeyeceğim.
- Evet, görüşmeyeceğim.

- (15) Ali çocukları bahçeye çıkarmadı, değil mi?/öyle mi?

- Evet, çıkarmadı.
- Hayır, çıkarmadı.

Türkçenin kutuplu soruları yanıtlamak için sadece içerik merkezli sistem kullandığı düşüncesi örnek (14) ve (15) ile tekrar gözden geçirilmelidir. Örnek (14) ve (15), Türkçede evet/hayır yanıt sözcüklerinin ikisinin de aynı anlama işaret edebildiğini göstermektedir. Bu durumun, İngilizcede bazı özel sözdizimsel durumlarda ortaya çıktığı görülmüştür ve negatif nötrleşme (*negative neutralization*) olarak adlandırılmıştır (Kramer ve Rawlins, 2009). Negatif nötrleşme olarak adlandırılan bu durumun, örnek (14) ve (15) vasıtasıyla Türkçede de görüldüğü açığa çıkmaktadır. Bu noktada, içerik merkezli sistemin yapısı ile çelişen bir durum ortaya çıkmaktadır. İçerik merkezli sistemlerde, *evet* ve *hayır* yanıtları bir durum için karşıt anlamları işaret etmelidir (Holmberg, 2016). Örnek (14) ve (15)'te görüldüğü üzere, *evet* ve *hayır* yanıtlarının ikisi de 'görüşmeyeceğim' ve 'çıkarmadı' anlamlarına işaret etmiştir. *Evet* ve *hayır* yanıtlarının karşıt anlam taşımayıp anlam karmaşası yarattığı bu durum, içerik merkezli sistemin yapısıyla ters düşmektedir ve Türkçenin sadece içerik merkezli sistem kullandığını öne sürmeyi engelleyen bir etkidir. Moser (2018), içerik merkezli sistemleri kutuplu sorulara verilen evet/hayır yanıtlarından dolayı anlam karmaşası yaratmayan bir sistem olarak görmüştür. Bir nevi, içerik merkezli dillerde *evet* yanıtı sorudaki olumsuz içeriği onaylar, *hayır* yanıtı ise olumsuz içeriği reddeder; tersi durumlar görülmemektedir ve bu nedenle de anlam karmaşası yaşanmaz sonucu çıkmaktadır. Buradan hareketle, her ne kadar örnek (11) ve (12) Türkçenin doğrudan içerik merkezli

bir sistem kullandığı yanılıgısına uğratsa da bu çıkarım doğru değildir. Dahası, Holmberg (2016) Türkçeyi içerik merkezli sistem kullanmayan ve yansımali yanıtlar veren bir dil olarak listelemiş, fakat evet/hayır sözcüklerinin kullanıldığı durumlarda nasıl bir sistem kullandığıyla ilgili bir bilgi vermemiştir.

Türkçenin sadece içerik merkezli sistem kullandığı varsayımının doğru olmadığı savunulmuştur, fakat verilen örnekler ışığında Türkçenin bir diğer sistem olan kutup merkezli sistemi kullanıyor diyebilmek de mümkün değildir. Kutup merkezli sistemlerde; örnek (11), (12), (14) ve (15)'te sunulan cevap dizilerinin kullanılması, kutup merkezli sistemin yapısına aykırıdır. Kutup merkezli sistem kullanan bir dilde, örneğin örnek (12)'deki soru ele alınacak olursa, mümkün olan yanıt dizisinin sadece örnek (16)'teki gibi olması beklenmelidir.

(16) Mehmet çamaşırını asmayacak mı?

- Evet, asacak.
- Hayır, asmayacak.

Örnek (12)'de verilen 'Hayır, asacak' yanıtı, kutup merkezli sistem kullanan bir dil için olası değildir. Aynı şekilde, örnek (11), (14) ve (15)'teki sorulara verilen yanıtlar da kutup merkezli sistem kullanan bir dilde olası seçenekler değildir.

İlginçtir ki, incelemenin buraya kadar gelinen kısmında Türkçe için iki sistemden birini doğrudan olarak kullanır sonucuna varmak mümkün değildir. Tura (1981, s. 317) tarafından verilen örnek (17) ve Isparta (2010, s. 122-123) tarafından verilen örnek (18) incelendiğinde, Türkçede olumsuz bir kutuplu soru için dört farklı yanıt dizisi verilmesinin mümkün olduğu görülecektir.

(17) Ali gelmedi mi?

- Evet, geldi.
- Hayır, gelmedi.
- Evet, gelmedi.
- Hayır, geldi.

(18) Ali okuldan dönmedi mi?

- Evet, döndü.
- Hayır, dönmedi.
- Evet, dönmedi.
- Hayır, döndü.

Türkçede, örnek (17) ve (18)'de sunulan yanıtların hepsi mümkündür. Her bir soru için listelenen dört yanıttan ilk ikisi kutup merkezli sistem özellikleri taşıırken, son ikisi içerik merkezli sistem özellikleri göstermektedir. Türkçe, olumsuz kutuplu sorulara

verilen evet/hayır yanıtlarında iki sistemin de özelliklerini taşıyabilmektedir ve bu durum ana dili Türkçe olan konuşmacılar için bile karmaşa yaratabilen bir durumdur. 416 Türk katılımcı grubuyla evet/hayır sözcüklerinin olumsuz kutuplu sorulara yanıt olarak kullanımını araştıran Kaya (2006), örnek (17) ve örnek (18)'deki durumu destekler nitelikte sonuçlar ortaya koymuştur. Bu çalışmanın sonuçları dil bilimsel olarak yanıtlama sistemleriyle ilişkilendirilmemiş, sadece veri toplama aracı olarak kullanılan formun bulguları nicel olarak ifade edilmiştir. Bu bulgular güncel bilgilerle ele alındığında; 416 katılımcıdan 231 tanesinin bu sözcükleri içerik merkezli sisteme paralel olarak kullandığı, 30 tanesinin kutup merkezli sisteme paralel olarak kullandığı ve 155 tanesinin yanıtlarının da karma olduğu açığa çıkmaktadır. Bu özellikleri gösteren Türkçe için doğrudan iki sistemden birini kullanıyor diyebilmek mümkün gözükmemektedir.

Türkçenin örnek (17) ve (18)'de listelenen yanıtlarına benzer durumların başka dillerde de gözlemlendiği ilgili alan yazında belgelenmiştir. Birden fazla sistemin özelliklerini taşıyan dillerin kullandığı sisteme *karma sistem*, tek bir sistem kullanan dillerin sistemine *basit sistem* adı verilmiştir (Moser, 2018). Holmberg (2014) karma sistem özelliklerinin görüldüğü durumu örneklendirmek için Keşmircedeki örnek (18)'i kullanmıştır. Holmberg (2014) ile paralel olarak, Wali ve Koul (1997, s. 36-37) tarafından Keşmirce olarak verilen örnek (19) ve (20) incelenmelidir.

- (19) az chu na: gar m? [Bugün hava sıcak değil mi?]
- a:, az chu gar m. [Evet, bugün hava sıcak.]
- na, az chu m gar m. [Hayır, bugün hava sıcak değil.]
- a:, az chun gar m. [Evet, bugün hava sıcak değil.]
- na, az chu gar m. [Hayır, bugün hava sıcak.]
- (20) (k'a:) ts parakh na: yi kita:b? [Bu kitabı okumayacak mısınız?]
- a:, b par (yi kita:b). [Evet, bu kitabı okuyacağım.]
- na, b par n (yi kita:b). [Hayır, bu kitabı okumayacağım.]
- a:, b par n. [Evet, okumayacağım.]
- na, b par. [Hayır, okuyacağım.]

Örnek (19) ve (20)'da örnekleri görülen Keşmirce, Holmberg (2014) tarafından karma sistem kullanan bir dil olarak belirtilmiştir. Kantonca, Çekçe ve Fince de karma bir sistem kullanan diller arasındadır (Moser, 2018). Örnek (17) ve (18), örnek (19) ve (20) ile karşılaştırıldıklarında Türkçe ve Keşmirce arasındaki benzerlik fark edilmektedir. Örnek (17) ve (18)'de verilen Türkçe örneklerde de iki sistemin özellikleri gözükmemektedir. Buradan hareketle, Türkçenin kutuplu soruları yanıtlama sisteminin karma sistem olduğu öne sürülebilmektedir. Yapılan tartışma sonucunda, verilen örnekler ve alan yazında yer alan veriler incelendiğinde bu çıkarım uygun gözükmemektedir. Türkçe, içerik merkezli ve kutup merkezli sistemlerin özelliklerini gösteren karma bir yanıtlama sistemi kullanır çıkarımı yapılabilmektedir. Türkçenin kullandığı bu karma yanıtlama sisteminin içinde

yansımali sistemin de yer aldığı unutulmamalıdır. Örnek (21), bu sistemi daha yakından incelemek için gösterilebilir.

(21) Bu kitabı okumadın mı?

- Okumadım.
- Okudum.

Örnek (21)'de görüldüğü üzere, Türkçede kutuplu sorulara evet/hayır sözcükleri olmadan sorunun yüklemine, olumlu ya da olumsuz formda tekrar edilmesiyle de yanıt verilebilmesi mümkündür. Türkçede kutuplu bir sorunun yanıtı genellikle sorudaki yüklemine tekrar edilmesi şeklindedir (Underhill, 1976). Yansıma ile sorulara yanıt vermek, Ural-Altay dil ailesi dillerinin hepsinde görülen bir durumdur (Hakulinen, 1961). Aslında bakıldığında, bu çalışmada yer verilen soru-cevap örneklerinin birçoğunda evet/hayır yanıtlarını yansıma fiillerin takip ettiği görülmektedir. Bunun sebebi, Türkçenin karma sistem kullandığı çıkarımını desteklemektedir ve anlam karmaşalarının önüne geçmek için yapıldığı söylenebilir.

Tablo 1. Dillerin Kullanabileceği Sistemler ve Birleşimleri (Moser, 2018)

	Mümkün Birleşimler
Basit	Kutup merkezli İçerik merkezli Yansımali
Karma	Kutup merkezli - İçerik merkezli Yansımali – kutup merkezli Yansımali – içerik merkezli Yansımali – kutup merkezli – içerik merkezli

Bu çalışmada varılan Türkçenin karma bir sistem kullandığı çıkarımı göz önüne alındığında, kutup merkezli ve içerik merkezli sistemlerin yanında, bu karma sistemin içinde yansımali sistemin de yer aldığını söylemek mümkündür. Bir dilin üç sistemi de barındıran karma bir sistem kullanmasının olağan bir durum olduğu Moser (2018) tarafından betimlenmiştir. Moser (2018, s. 19) basit sistemleri ve bir karma sistemde birleşmesi mümkün olan bütün sistem birleşimlerini Tablo 1’de uyarlandığı üzere belirtmiştir.

İnceleme sonucunda, Türkçenin kutup merkezli, içerik merkezli ve yansımali sistemlerden oluşan karma bir sistemle kutuplu soruların yanıtlanmasına olanak verdiği tespitine ulaşılmıştır. Bu durumun mümkün olduğu gerçeği Moser (2018, s. 19) tarafından hazırlanan tablonun bir uyarlaması olan Tablo 1’de görülebilmektedir. Türkçenin kullandığı karma yanıtlama sistemi, özetleyici nitelikte olan örnek (22)’de gözlemlenebilmektedir. Örnek (22)’deki olumsuz kutuplu soru için listelenen yanıtların hepsinin Türkçede mümkün olduğu söylenebilir.

(22) Saçlarını kestirmedin mi?

- Evet.
- Hayır.

- Kestirmedim.
- Evet, kestirmedim.
- Hayır, kestirmedim.
- Kestirdim.
- Hayır, kestirdim.
- Evet, kestirdim.

Tartışılan yanıtlama sistemlerinin özelliklerinin hepsi örnek (22)'de bir arada sunulmuştur. Böylelikle, Türkçenin kutuplu soruları yanıtlamak için karma sistem kullandığı sonucu bu örnek ile geniş bir açıdan özetlenmiştir.

SONUÇ

Bu çalışma, yanıtlama sistemlerini yakından inceleyerek bu sistemlere Türkçe karşılık önerileri sunmak ve Türkçenin kullandığı yanıtlama sistemi üzerine ışık tutmak amacıyla yürütülmüştür. Yabancı kaynaklarda sıklıkla adı geçen ve 'polarity-based system', 'truth-based system' ve 'echo system' olarak adlandırılan bu sistemler, ilgili alan yazında yer alan veriler ve örnekler yardımıyla incelenmiş ve betimlenmiştir. İncelenen yanıtlama sistemleri için, bu sistemlerin yapılarına uygun olduğu düşünülen ve sırasıyla kutup merkezli sistem, içerik merkezli sistem ve yansımali sistem olan Türkçe karşılık önerileri sunulmuştur. Bunu takiben, Türkçenin nasıl bir sistem kullandığı konusu üzerine ışık tutmak için, Türkçe ve diğer diller ile ilgili yazılmış çalışmalardan olumsuz kutuplu soru ve yanıt örnekleri alınarak incelenmiş, betimlemesi yapılan yanıtlama sistemleri ile değerlendirilmiş ve hangi sistemin Türkçe tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu süreçte, alan yazındaki ilgili çalışmalar yardımıyla çeşitli savlar sunularak varılan tespitler desteklenmiştir.

Sonuç olarak, Türkçenin bahsi geçen sistemlerden hepsinin özelliklerini gösterdiği ve buna bağlı olarak birçok yanıt dizisine olanak verdiği ortaya çıkmıştır. Bu durum karşısında, alan yazında buna benzer örneklerin varlığından bahsedilmiş ve bu tür dillerin karma sistem kullandığı bilgisine yer verilmiştir. Bu bağlamda, Türkçenin kutuplu soruları yanıtlamak için kutup merkezli sistem, içerik merkezli sistem ve yansımali sistem özelliklerinin üçünü de gösteren karma bir sistem kullandığı sonucuna varılmıştır. Bir dilin, üç farklı sistemi bir arada kullanabilen karma bir sistem kullanabilmesinin mümkün olduğu alan yazından verilerle desteklenmiş ve Türkçenin de bu şekilde bir karma sistemle kutuplu soruları yanıtladığı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akmajian, A., Demers, R. A., Farmer, A. K., and Harnish, R. M. (2001). *Linguistics: An Introduction to Language and Communication*. Cambridge: The MIT Press.
- Baytok, A. (2006). Kırgız Türkçesinde Evet/Hayır Soruları. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 78-99.
- Baytok, A. (2013). *Kırgız Türkçesinde Soru*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Ankara.

- Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S., and Finegan, E. (1999). *Longman grammar of spoken and written English*. Harlow, England: Longman.
- González-Fuente, S., Tubau, S., Espinal, M. T., and Prieto, P. (2015). Is there a universal answering strategy for rejecting negative propositions? Typological evidence on the use of prosody and gesture. *Frontiers in Psychology*, 6, 899.
- Göknel, Y. (2012). *Turkish Grammar Academic Edition*. İstanbul: Vivatinell Bilim-Kültür Yayınları.
- Göksel, A. and Kerslake, C. (2005). *Turkish: A Comprehensive Grammar*. New York: Routledge.
- Gruet-Skrabalova, H. (2016). Yes or no, or how to answer a negative question. *Linguistica*, 56(1), 127-142.
- Hakulinen, L. (1961). *The Structure and Development of Finnish Language* (J. Atkinson, Çev.). Bloomington: Indiana University.
- Hieber, D. W. (2007). *A Grammar of Turkish*. Virginia: The College of William and Mary.
- Holmberg, A. (2013). The syntax of answers to polar questions in English and Swedish. *Lingua*, 128, 31–50.
- Holmberg, A. (2014). Answering Yes/No-Questions in English and Other Languages. *The EFL Journal*, 5(2), 23–42.
- Holmberg, A. (2016). *The Syntax of Yes and No*. Oxford: Oxford University Press.
- Isparta, A. (2010). *Metin oluşturmada edatların yeri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Jones, B. M. (1999). *The Welsh Answering System*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Kaya, C. (2006). Tasdik ve Ret Gerektiren Olumsuz Soruların Cevabı Olarak 'Evet' ve 'Hayır'ın Kullanımı. C. Yıldız ve L. Beyreli (Der.), *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Uluslararası V. Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu Dilbilim, Dil Öğretimi ve Çeviribilim Yazıları Cilt 1* bildiriler kitabı içinde (ss. 112-116). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kaya, T. (2019). *Oğuz grubu Türk dillerinde soru yapıları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Ketrez, N. F. (2012). *A Student Grammar of Turkish*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kim, J. B. (2017). Modeling Answering Strategies for the Polar Questions across Languages. R. E. Roxas (Der.), *Proceedings of the 31st Pacific Asia Conference on Language, Information and Computation* bildiriler kitabı içinde (ss. 2-9). Manila: National University.

- Kornfilt, J. (1997). *Turkish*. Blackwell: Routledge.
- Kramer, R and Rawlins, K. (2010). *Polarity particles and ellipsis: a (somewhat) cross-linguistic perspective*. Paper presented at Polarity particles workshop, January 2010.
- Kramer, R. and Rawlins, K. (2009). Polarity particles: an ellipsis account. S. Lima, K. Mullin ve B. Smith (Der.), *Proceedings of the 39th Annual Meeting of the North East Linguistic Society* içinde (ss. 479-492). Amherst: GLSA.
- Lewis, G. (2000). *Turkish Grammar*. Oxford: Oxford University Press.
- Li, F., González-Fuente, S., Prieto, P., and Espinal, M. T. (2016). Is Mandarin Chinese a Truth-Based Language? Rejecting Responses to Negative Assertions and Questions. *Frontiers in Psychology*, 7, 1967.
- Moser, E. (2018). *Answers to polarity questions: a typological study*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Stockholm Üniversitesi, Stockholm.
- Özgen, M. (2010). *Türkçe soru tümcelerinin öğretimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Pope, E. N. (1972). *Questions and answers in English*. Yayınlanmamış doktora tezi, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü, Massachusetts.
- Sadock, J. M. and Zwicky, A. M. (1985). Speech act distinctions in syntax. T. Shopen (Der.), *Language Typology and Syntactic Description: Volume 1, Clause Structure* içinde (ss. 155-196). Cambridge: Cambridge University Press.
- Servidio, E., Bocci, G., and Bianchi, V. (2018). (Dis)agreement, polarity, and focus: Answering negative polar questions in Italian. *Glossa: A Journal of General Linguistics*, 3(1):3, 1-28.
- Tura, S. S. (1981). "Yes, he hasn't" and a few other not's in Turkish. *Proceedings of the Berkeley Linguistic Society 7* içinde (ss. 317-327). California: Berkeley Linguistics Society.
- Turgut, A. (2013). *A Contrastive Study on Turkish and English*. İzmir: Zeus Kitabevi Yayınları.
- Underhill, R. (1976). *Turkish Grammar*. Massachusetts: The MIT Press.
- Uyar, A. C. (2019). A Comparative Study on Polar Questions in Turkish and English: Realizing the Dichotomy While Teaching. *Journal of Language Research (JLR)*, 3(1), 26-37.
- Uzun, N. E. (2006). Türkçenin öğretimi için soru tümcesi türleri üzerine bir sınıflama denemesi. *Dil dergisi*, 131, 15-32.
- Wali, K. and Koul, O. (1997). *Kashmiri*. New York: Routledge.

ON THE SYSTEM OF POLAR ANSWERS IN TURKISH LANGUAGE

ABSTRACT

A sub-group of question types, polar questions expect confirmation or disaffirmation as an answer, and they are typically answered 'yes' or 'no'. There has been increasing interest in the literature to study on the answers to polar questions, and scholars have suggested that languages employ different typological strategies to answer negative polar questions. These strategies have led to the emergence of the answering systems in the literature. Many studies have been conducted to investigate the answering systems employed in different languages. It has been documented that several languages, such as English, French, and Swedish, employ a system in which the polarity item in the question is confirmed or disaffirmed, where some other languages, such as Japanese and Korean, employ a system in which the overall content of the question is under focus. On the other hand, it has been proposed that several languages, such as Welsh and Thai, employ the repetition of the verb in the polar question as an answering system. After all, it has been discussed that several languages, such as Kashmiri and Cantonese, employ a mixed system which manifests the characteristics of more than one answering system. However, the answering system employed in Turkish language has not been of particular concern. Therefore, this study attempts to describe the answering systems to suggest Turkish equivalents for each of them and discover the system employed in Turkish language by the method of literature review. As a result, the names *kutup merkezli sistem*, *içerik merkezli sistem*, and *yansımali sistem* have been suggested and it has been proposed that Turkish language employs a mixed system featuring the characteristics of more than one type of answering system.

Keywords: Polar questions, yes/no questions, answering systems.